

Böjtös László

Távolban, de mégis együtt

1956 október 23-t közvetlenül megelőző szellemi és lelki hangulatot mint két éve diplomázott és fél éve házasságban 24 éves építészmérnök munkahelyileg Budapesten egy tervező irodában éltem át.

A diktatúra béklyóját egyre erősebben feszegető közszellem engem is elért. Végül az okt. 23 délutánra tervezett, lengyel ekkelegyüttérző, a Műszaki Egyetemre hívó és onnét induló tüntetésbe én is bekapcsolódtam. A dunaparton vonulva, a Bem szobor volt a cél a Bem téren. A lakosság részéről lelkes, együttérző biztatások kísérték utunkat. Zászlók jelentek meg az épületek ablakaiban, majd elindult a zászlókból a szocialista címer kivágása. Ezzel valósult meg az 1956-os népfelkelés legjellegzetesebb szimbóluma a "lyukas zászló."

A Bem szoborhoz minden irányból érkező lelkes tömeg az egész teret betöltötte. Hangszórós autók jelenléte bizonyította a szervezetséget. Innét lakásunkra tértem. Másnap rádióból, majd személyesen győződtem a népi megmozdulás fegyveres harcba fordulásáról.

Az október 23-t követő napokat, heteket Budapest-Vadosfa (özvegy édesanyám és két öcsém lakhelye) és Győr között töltöttem. Fegyveres harcban nem vettem részt, de a jelentősebb események helyein ott voltam feleségemmel együtt.

Zsarnoki uralomból nemzeti egység

1956-ot megelőző idő magyar állapotát Illyés Gyula 1950-ben írt, de betiltott verse az „Egy mondat a zsarnokságról” jellemzi legtalálósabban. A vers illusztrálja a zsarnoki uralom alá kényszerített ember alapélményét, a teljes kiszolgáltatottságot. Azt a felismerést tudatosítja, hogy az államhatalomnak az élet minden területére kiterjedt korlátlan uralma elviselhetetlenné teszi az életet, megfosztja a személyiséget és a nemzetet emberi méltóságától, megfosztja öntudatától, önismeretétől, önazonosságától.

1956 október 23-án a magyar nép ezzel a totális zsarnoksággal szállt szembe.

A keserűség egy megcsalt, kiszolgáltatott, elnyomott nemzet szenvedéseiben érlelődött egy hosszú évtizeden keresztül. Félmillió ártatlan ember elhurcolása, megbüntetések, kitelepítések, internálótáborok, kulákklisták, koncepciós perek, ávóterror előzte meg ezt a forradalmat.

Ebben a forradalomban egy nemzet közös akarata szólalt meg, mert nem egyetlen kizsákmányolt osztály, nem egyetlen elnyomott népréteg kereste benne a maga igazát, hanem a totális emberi kiszolgáltatottság ellen lázadt fel egységesen egy egész nemzet.

Nem véletlen, hogy az Irodalmi Újság forradalmi száma 1956 november 2-án Petőfi „Ismét magyar lett a magyar” című versével indult.

Ez a nemzeti közakarata néhány nap alatt hiánytalanul megfogalmazta és kinyilvánította a korszerű európai életforma alapelveit: az egyéni szabadságot, a nemzeti függetlenséget, az ország semlegességét, az önkormányzatot, demokráciát és a többpártrendszert. Ezekben a követelésekben a teljes nemzeti egység nyilvánult meg.

A forradalmi kormányt a nemzet irányította, a kormány csak követte a nemzet akarátát. A miniszterelnök is csak a forradalom napjaiban nőtt fel a nemzet méltó képviselőjére.

November 2-án még legjelesebb íróink arról tanúsítottak, hogy csodát művelt az „emelkedő nemzet”(Németh László), kivívta történelmének legnagyobb és első győztes forradalmát”(Déry Tibor), a magyarság „az emberi fajta csillagfénye lett” Örkény István)

Azután bekövetkezett november negyedikének hajnala, amikor a miniszterelnök néhány mondatos rádiobeszéde a nemzeti tragédiát jelentette be:... „Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt.”...Történelmünk tragikus nagy pillanata volt ez. Egy magára hagyott kis ország végzete.

Menekülés

A teljes reménytelenség láttán december 1-én úgy döntöttünk, hogy a felajánlott menekülési segítséget kihasználva elhagyjuk Magyarországot. Egy Mosonmagyaróvár környéki cukkorrépa begyűjtő ügynök ismerősünk kis motorkerékpárjával egyenként egy olyan határmenti falusi emberhez szállított bennünket, akinek kertje mögött kis távolságra húzódott a határ. Az éjszaka folyamán az ő vezetésével, aki egy két méteres botot, esetleges akna drót veszélye miatt, pár centiméterrel a föld fölött maga előtt tartva ment előttünk. Az újra lezárás folyamatában levő határ miatt a fellőtt világító rakéták alkalmával többször a földre vetve magunkat jutottunk el ahhoz a tulajdonképpen semmi jelet nem mutató helyhez, amikor vezetőnk kijelentette, hogy Ausztriában vagyunk. Felettünk a csillagos ég, ott álltunk a decemberi éjszakában teljes bizonytalanságban. Egy traktor vontatott oldal nélküli kocsira ültünk fel, ami egy osztrák falusi vendéglőben elhelyezett vöröskeresztes helyre vitt bennünket.

Az átélt szabadságharc, majd annak szétverése okozta teljes lelki összetörtség állapotában éltük napjainkat Ausztriában. Helyileg ez hol a YMCA tornatermében százat meghaladó létszámban gumimatracon, nemrégiben kiürített szovjet katonai laktanyában, vagy a pályaudvar félreeső folyosóján, a köre terített télikabátban telt egy-egy éjszakánk. A hontalanság, a kivetettség állapotának teljes bizonytalansága töltötte be napjainkat. E napok letargikus hangulatú állapotába csak lassan világított be valami fény, ami kiutat, valami stabilitást jelentett.

A Lutheránus Világszövetség szponzorolása révén kerültünk választott lehetőségű helyünkre, Amerikába december utolsó napjaiban, majd néhány nap múlva Cleveland lett új életkezdésünk városa.

Magyarságom megtartása A fizikai eltávolodás ellenére sem tudtam elfogadni a gondolatot, hogy elhagytam hazámat. Az ideiglenesség állapotának hangoztatása adott valami lélektani elfogadhatóságot számomra. Munkát keresve, egy '45-ös menekült, aki már hat éve élt itt, vitt a lehetőség helyére. Tőle e hangulatban azt kérdeztem: ugye Sándor bátyám, ha rendeződnek a dolgok, te is hazajössz? Negatív válasza napokig keserített, mert hiszen ő akkor tudatosan adott fel mindent és veszett el a haza számára –éreztem én akkor. E válságon a mindennapok létkenyszere, az idegen környezetben való nyelvi, szakmai helytállás igyekezete segített át.

Évek múltával jelentkezett a Magyarországon kívül élés ellenére az együvé tartozás gondolatának, gyakorlati művelésének útkeresése. Elhagyott hazánkban a szabadságnak a forradalomban átélt nagyszerű pillanatai és a forradalom soha meg nem cáfolt eszméi a nemzet belső, megtartó erejévé váltak az újabb hódoltság évtizedeiben. S egyre visszafoghatatlanul szólaltak meg, követelték igazságukat. Egy ideig csak metaforikus költői áttételekben, rejtjeles beszéddel lehetett szóba hozni a szabadság eszméjét. Sokféle módon adott jelt magáról a némaságra ítelt igazság. (Utassy József „Zúg március” című versének sorai: „Talpra Petőfi! a sirodát rázom – szólj még egyszer a szabadságról!”)

Közösségi sorsunk: lelki haza

Nyugaton éltünk a lehetőséggel, hogy a forradalom tiszta eszméit nyíltan őrizzük. Gloria victis! Dicsőség a legyőzötteknek! hangozhatott és iródott a szabadságharc emlékművére. Része és munkása lettem annak a közösségnek, mely a Magyarországon kívül élés, a szórvány, a diszpóra állapot lelki, szellemi kötődésének művelését munkálta. Magunkhoz hívtuk azokat az egyéneket akik a tiszta szellemet képviselték hazánkban.

Először 1968-ban tértünk haza családi látogatásra. Ez után többször még a „rendszer”évei alatt. A kettős határsorompó, drótkerítés és őrtornyokban figyelő katona állapota szinte végig megmaradt, de enyhült az első látogatás személyi megfigyelésének állapota, mely tartózkodási helyünk bizalmijától próbálta tudakolni esetleges negatív megnyilatkozásainkat.

Ezalatt az évtizedek alatt kialakult bennünk az a lelki, szellemi állapot, hogy nem hazatérésre képeztük magunkat, hanem a lelki hazát építettük körénk. Ez nem a mindenkori magyar állapotok függvénye, hanem itteni egyéni és közösségi sorsunk alakította vetület, mely magyar szellemi és kulturális értékekből merít. Vagyis a nemzetben gondolkozás igéje, hogy a magyar nyelv, történelem és kultúra hordozójaként, bárhol élve is a magyar egyetemesség része lehetünk. Ez egyéni elhatározás és emberi tartás kérdése.

1989: A megnyert szabadsággal méltó módon élünk?

Az 1989 október 23 óta eltelt időben megadatott a lehetőség, hogy a haza is megfeleljen forradalmunk szellemének és erkölcsének. Kötődésünk és kapcsolatunk gátlástalanná vált. Az évtizedekre visszanyúló szellemi kapcsolaton kívül, vállalt konzuli megbízásom további lehetőséget ad közös nemzetépítő munkára. Sokszor azonban úgy tűnik, hogy a megnyert szabadsággal nem tudunk méltó módon élni. Úgy tűnik, hogy megint felülkerekedett bennünk a széthúzó, civódó magyar. Nemzeti összefogás pedig csak az alaplolgokban való közmegegyezéssel jöhet létre. A közmegegyezéshez tiszta erkölcs, tárgyilagos szemlélet, a történelem színe előtt is vállalható magatartás lenne szükséges. Ennek eléréséhez legyen példa az a közös akarat, közös eltökéltség, mellyel a magyar nép az 1956-os forradalom és nemzeti szabadságharc napjaiban nemzetté emelkedett.

Legyen ez életcélunk 1956 október 23 ötvenedik évfordulója közeledtén!

Böjtös László

Építész. Cleveland városában tiszteletbeli magyar konzul, és évek óta vezető egyénisége a Magyar Baráti Közösségnek, amely évente szervezi az Itt-Ott magyar értelmiségi találkozót. Lányai, unokái is beszélnek magyarul.